

Таким чином, можна зробити висновок, що конкурентоспроможність підприємства можна підвищити за рахунок створення крупних кластерів, які дозволять випускати дешеву, екологічно чисту продукцію й одночасно отримувати високі прибутки. Все це передбачає втручання держави, яка б направляла, стимулювала харчову промисловість на випуск такої продукції.

Кластери допомагають розв'язати багато соціальних проблем, таких як безробіття, бідність, тому що дозволяють створити додаткові робочі місця і підвищити рівень конкурентоздатності продукції та економіки країни в цілому.

Література

1. Дорогунцов С., Ральчук О. Сталій розвиток — цивілізаційний діалог природи і культури // Вісн. НАН України. — 2001. — № 10. — С. 17.
2. Кара А., Єрохіна Є. Методика оцінки конкурентоспособности предприятия на рынке / АИМ-Пресс. — 2003. — № 12. — С. 10—19.
3. Кропивко М. Ф. Кластерний підхід до управління сільським розвитком. — Стенограма 10—11 квітня 2008 р. — К.: ННЦ, Інститут аграрної економіки УААН, 2008. — С. 126—131.
4. Портер М. Международная конкуренция. — М.: Вильямс, 1993. — 496 с.
5. Портер М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / пер. с англ. И. Минервина; 2-е изд. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. — 452 с.

Стаття подана до редакції 11.10.2011

УДК: 339.92

Демедюк О. П., здобувач/інженер I кат.
відділу проблем ринкової інфраструктури
та транскордонного співробітництва,
Інститут регіональних досліджень НАН України

РОЗВИТОК НОВИХ ФОРМ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ. Розглянуто процес функціонування Європейських угруповань територіального співробітництва та Об'єднань євро регіональної співпраці в Європейському Союзі. Проведено порівняльний аналіз цих форм співробітництва як нових форм територіальної спів-

праці. Наголошується необхідність та переваги участі української сторони в таких угрупованнях.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: транскордонне співробітництво, нові форми транскордонного співробітництва, Європейський Союз, Європейські угруповання територіального співробітництва, Об'єднання єврорегіонального співробітництва.

АННОТАЦИЯ. Рассмотрен процесс функционирования Европейских группирований территориального сотрудничества и Объединений еврорегионального сотрудничества в Европейском Союзе. Проведен сравнительный анализ этих группирований как новых форм территориального сотрудничества. Отмечается необходимость и преимущества участия украинской стороны в таких группированиях.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: трансграничное сотрудничество, новые формы трансграничного сотрудничества, Европейский Союз, Европейские группирования территориального сотрудничества, Объединения еврорегионального сотрудничества.

ANNOTATION. The process of establishing of European Groupings of Territorial Cooperation and Euroregional Cooperation Groupings in European Union is outlined. Comparative analysis of these forms of collaboration as new instruments of territorial cooperation is conducted. The necessity and advantages of Ukrainian entities' participation in these groupings is proved.

KEY WORDS: cross-border cooperation, new forms of cross-border cooperation, European Union, European Groupings of Territorial Cooperation, Euroregional Cooperation Groupings

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими завданнями. Роль територіальної співпраці постійно зростає на теренах Європейського Союзу, оскільки вона становить основу політики економічного та соціального єднання, що пропагується в спільноті. При цьому, територіальна співпраця є досить розмаїтим феноменом, який характеризується різноманітністю форм та структур, у вигляді яких вона реалізується, залежно від конкретної мети місцевих та регіональних учасників співробітництва з одного боку та від спектру повноважень відповідних учасників (а отже — від положень національного законодавства відповідних держав) — з іншого.

На жаль, на даний момент в Україні не йдеться про системний розвиток транскордонної співпраці з сусідніми державами та усунення бар'єрної функції кордону. Немає єдиного бачення вирішення спільних проблем, а саме транскордонне співробітництво носить спонтанний характер. Крім того, в даний час в Україні триває процес підготовки до проведення адміністратив-

но-територіальної реформи, але те бачення реформ, яке зараз пропонується державними чиновниками, на нашу думку, не міняє теперішньої ситуації. А без проведення відповідної реформи дуже важко досягти цілей транскордонного співробітництва, оскільки влада на місцях, яка в такій сфері співпраці відіграє ключову роль, хоча й володіє необхідними повноваженнями, не може їх реалізувати, бо всі заходи потрібно узгоджувати з центральними органами влади.

Аналіз функціонування єврорегіонів як найпоширенішої форми транскордонного співробітництва в Україні показав всі проблеми, які впливають на ефективну діяльність таких утворень на її території, такі як низький ступінь залучення до транскордонного співробітництва підприємницьких структур, недержавних установ та громадських організацій, низький рівень залучення організацій української сторони в діяльності та реалізації цілей єврорегіонів, відсутність фінансового забезпечення. Тому важливого значення набуває активне включення у реалізацію різноманітних проєктів транскордонного співробітництва представників місцевих адміністрацій, оскільки це дозволить адаптувати європейський досвід і стандарти, краще розуміти сутність таких категорій, як громадянське суспільство та демократичні цінності.

У зв'язку з цим Україна перебуває в постійному пошуку нових можливостей сприяння та усунення перешкод транскордонному співробітництву, однією з яких є участь у Європейських угрупованнях територіального співробітництва та Об'єднаннях єврорегіонального співробітництва.

Аналіз останніх публікацій. На даний час питання імплементації нових форм транскордонного співробітництва в Україні є мало дослідженим. Основна увага переважно приділяється розвитку кластерів та єврорегіонів, оминаючи при цьому інші форми співпраці. Найбільших успіхів, на наш погляд, у плані дослідження нових форм транскордонного співробітництва — транскордонних інноваційних проєктів, транскордонних партнерств, транскордонних промислових зон та парків, а також Європейських угруповань територіального співробітництва та Об'єднань єврорегіонального співробітництва — добився Львівський Інститут регіональних досліджень НАН України.

Формулювання мети. Метою даного дослідження є виявлення особливостей функціонування Європейських угруповань територіального співробітництва та Об'єднань єврорегіонального співробітництва в Європейському Союзі, а також переваг участі української сторони в таких угрупованнях.

Виклад основного матеріалу. В липні 2006 року ЄС (Рада Європи та Європейський парламент) прийняв Регламент № 1082 щодо Європейських угруповань територіального співробітництва (ЄУТС) [6], а в Утрехті 16 листопада 2009 року був підписаний Третій протокол до Мадридської конвенції щодо транскордонного співробітництва між територіальними общинами, в якому йдеться про створення об'єднань єврорегіонального співробітництва [5].

Прийняття Регламенту № 1082 вважається значним кроком назустріч розвитку територіальної співпраці, оскільки участь у ній беруть актори різних рівнів (як органи центральної, так і регіональної та місцевої влади) з широкими повноваженнями для розвитку та імплементації політики територіального єднання на транскордонному, транснаціональному та міжрегіональному рівнях.

Можна виділити кілька основних характеристик ЄУТС, серед них його транскордонну природу, наявність правосуб'єктності, наявність однієї штаб-квартири, яка повинна знаходитись на території ЄС, можливість членів ЄУТС визначити та охарактеризувати у конвенції чи статуті його завдання та сфери діяльності, бюджет.

Європейські угруповання територіальної співпраці наділені правосуб'єктністю, причому вибір приналежності до приватного чи публічного права залишається за самим угрупованням. Переважно такий вибір залежить від завдань, які бере на себе угруповання, і повинен бути відповідно відображеним в статуті та угоді, на підставі яких діє утворення. Рішення про підписання угоди, а також прийняття статуту повинно відбуватись одноголосно. Крім того, у п. 4 ст. 1 Регламенту передбачена максимальна правоздатність ЄУТС відповідно до національних законодавств країн-членів. Але оскільки воно повинно діяти відповідно до тих завдань, які закладені у його установчих документах, то очевидно, що ця правоздатність саме такими завданнями обмежується.

Відповідно до Регламенту, ЄУТС повинне мати принаймні два органи — це асамблея, яка складається з представників членів угруповання, а також президент, який представляє угруповання та діє від його імені. Кожне об'єднання задля якомога ширшої реалізації своїх завдань може створювати інші органи. Їх компетенція повинна бути чітко прописана у статуті угруповання. Регламент не надає жодної інформації про співвідношення обов'язків асамблеї та президента, залишаючи можливість вирішити дане питання в статутах кожного угруповання. Переважно в статутах ЄУТС йдеться про те, що асамблея є основним органом

угруповання, і що вона призначає (вибирає) президента та наглядає за його діяльністю. ЄУТС не повинні наслідувати тенденції інших структур транскордонної та міжрегіональної співпраці без юридичної правосуб'єктності до створення великої кількості органів. Їм рекомендується натомість створювати комітети в рамках асамблеї.

Наприклад організаційна структура ЄУТС Істер-Гранум представлена виконавчою радою, генеральною асамблеєю та радою регіонального розвитку, що є консультативним органом [3]. Організаційна структура Єврометрополя Ліль-Котрійк-Турнай складається з асамблеї (84 особи), виконавчого комітету (президент та 3 віцепрезиденти), Ради (виконавчий орган, 32 члени, по 16 від кожного парламенту) та транскордонної агенції (адміністративно-технічний орган) [4]. Євросідад Шавес-Верін має три структурних органи. Це Робоча група, Спільний технічний секретаріат (по дві особи від кожного муніципалітету) та Технічний офіс. Крім цього, в структурному апараті існує ще один орган — Комісія підтримки, яка вивчає та пропонує заходи щодо усунення бар'єрів на шляху до реалізації проектів [7].

Переважно вони фінансуються членськими внесками учасників угруповання та за підтримки Європейського Союзу. Наприклад, Євросідад Шавес-Верін фінансується обома муніципалітетами, програмою РОСТЕР (INTERREG IV A) для підтримки транскордонного співробітництва між Іспанією та Португалією на 2007—2013 роки та програмою URBACT II (Urban Development Network Programme). Німецько-польське угруповання Франкфурт-Слубіце отримує кошти від муніципальних адміністрацій та за програмою Europe for Citizens. Тринаціональний євродістрікт Базель (ТЕБ) фінансується за моделлю:

50 % Швейцарія + 25 % Франція + 25 % Німеччина +
+ кошти програм INTERREG [3].

Участь у таких угрупованнях дає можливість реалізовувати унікальні проекти як, наприклад, побудова транскордонного госпіталю на французько-іспанському кордоні [2], побудова рибопідйомника та двох мостів через річку Іполі (ЄУТС Істер-Гранум), створення коридору охорони навколишнього середовища вздовж ріки Тамега та транскордонних мистецьких шкіл (ЄУТС Шавез-Верін), вирішення проблемних питань у зоні р. Есп'єр та побудова нових тринадцяти ліній автобусного сполучення в рамках ЄУТС Ліль—Кортрійк—Турнай. Загалом у рамках ЄУТС реалізуються десятки різноманітних програм щодо проблемних пи-

тань регіонів, переважно в сфері охорони навколишнього середовища, логістики, туризму та зайнятості.

Потребу у подальших діях Ради Європи у сфері транскордонного співробітництва вперше зазначили на Конференції «Розширення ЄС та його вплив на транскордонну та міжрегіональну співпрацю», організованій Радою Європи та Польщею в Кракові в жовтні 2003 року, де зазначалось, що територіальним спільнотам та владам потрібно допомагати розвивати кооперацію через кордон. Необхідно розробити на внутрішньому та міжнародному рівнях відповідну правову основу для становлення інституційних форм співпраці між сусідніми спільнотами та регіонами з врахуванням Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво.

Конкретні дискусії щодо нового інструменту співробітництва розпочались в вересні 2004 року, коли Комітету експертів по транскордонній співпраці подали першу пропозицію щодо розробки конвенції. З того часу точились дискусії щодо форми нового інструменту у вигляді третього протоколу до Рамкової конвенції чи окремої конвенції, розроблявся проект та вносились зміни до документу. В результаті, як вже згадувалось, у кінці 2009 року був підписаний Третій протокол до Мадридської конвенції щодо транскордонного співробітництва між територіальними общинами.

Цей протокол містить основні положення щодо створення Об'єднань єврорегіонального співробітництва. Третій протокол може бути підписаний державами, які підписали Європейську рамкову конвенцію про транскордонне співробітництво. Відповідно до нього, членами такого ОЕС можуть бути територіальні общини чи влади, держави — члени Ради Європи чи інші громадські організації та суб'єкти приватного права, що діють на неприбуткових засадах, а також прибуткові організації, які діють у спільних суспільних інтересах. Територіальні громади або влади третіх країн можуть бути членами ОЕС за умови, якщо це угруповання засноване за юрисдикцією країни—члена Ради Європи та матиме свою штаб-квартиру на території цієї держави. Такі угруповання, як і ЄУТС, є юридичними особами та мають найширшу правоздатність, яка надається юридичним особам відповідно до національного законодавства. Подібно до ЄУТС, вони також діють на підставі статуту та угоди.

Загалом, вище зазначені форми транскордонного співробітництва дуже схожі між собою, тому важливим є провести порівняння Регламенту 1082 та Третього протоколу та виявити, дублюють чи доповнюють вони один одного. На перший погляд обидва до-

кументи є подібними та зорієнтовані на досягнення однієї мети — гармонізувати транскордонне співробітництво у вигляді угруповання. Ця нова концепція (як зазначено в обох документах) не повинна замінити існуючі до цього єврорегіони чи інші форми транскордонної співпраці, а скоріше є основою для майбутніх ініціатив співробітництва. Але єврорегіони можуть набувати структури угруповань, як і будь-які майбутні форми співпраці можуть набувати відмінного від угруповань виду. Через таку відкритість та гнучкість обидва інструменти намагаються зберегти баланс між потребою в гармонізованих чи подібних формах співпраці з одного боку та необхідністю адаптації форм співпраці до відповідних умов та потреб прикордонних регіонів з іншого боку.

На перший погляд здається, що різниця полягає в статусі документів, оскільки один є постановою ЄС, яка відповідно має перевагу над національним законодавством, а інший — багатосторонньою угодою з правом вибору державами її ратифікації. Але насправді даний Регламент має особливу природу, оскільки в ньому йдеться про те, що участь у ЄУТС не є обов'язковою і повністю залежить від положень національного законодавства.

Відрізняються положення щодо участі, бо ОЄС передбачає також участь неприбуткових суб'єктів приватного права, ЄУТС обмежується регіональними та місцевими органами влади, державами-членами та організаціями, що регулюються публічним правом. Така відкритість для суб'єктів приватного права в Третньому протоколі гарантує більшу гнучкість функціональної співпраці, бо включає важливих економічних акторів, які часто є партнерами в проєктах у рамках фінансування ЄС.

Повноваження держави щодо заснування угруповань теж передбачені по-різному. В Регламенті йдеться про те, що кожна держава-член повинна схвалити утворення чи участь у ЄУТС або заборонити таке утворення чи участь, якщо вони не відповідають національному законодавству, а Третій протокол не передбачає такого явного одобрення державою, а лише вимогу інформувати органи центральної влади про намір заснування чи участі в ОЄС. Але з зазначенням, що кожна держава в процесі ратифікації визначає категорії територіальних общин або властей і юридичних осіб, яким вона надає право участі в ОЄС, і які вона виключає зі сфери застосування Протоколу.

Крім цього, різниться процес юридичного контролю над впровадженням обох інструментів, оскільки Регламент підлягає контролю з боку Європейського суду, який тлумачить його положення,

і його рішення є обов'язковими для членів ЄС. Щодо Третього протоколу як багатосторонньої угоди, то національні суди є найвищою юридичною інстанцією, яка інтерпретує зміст та приймає рішення по Об'єднаннях єврорегіонального співробітництва.

Але основна різниця полягає у завданнях, які покладені на такі угруповання. Завдання ЄУТС є досить обмеженими, вони в основному зорієнтовані на впровадження програм територіальної співпраці, які фінансуються ЄС, тобто на економічне та соціальне єднання. Натомість завдання ОЕС є набагато ширшими і ґрунтуються на положенні Протоколу, в якому йдеться про те, що ОЕС має виконувати завдання, покладені на нього його членами, що відкриває можливість для різносторонньої транскордонної співпраці, яка не обмежується соціальними та економічними питаннями.

Участь третіх країн дозволяється в обох формах співробітництва. В Регламенті Євросоюзу передбачається така можливість з зазначенням двох умов: по-перше, національне законодавство третіх країн чи відповідні дво- та багатосторонні угоди повинні дозволяти таку участь; по-друге, учасники з щонайменш двох країн — членів ЄС беруть участь у ЄУТС. Третій протокол щодо цього передбачає лише одну умову: ОЕС повинне бути засноване в одній з країн-членів Ради Європи. Тому Третій протокол виглядає більш гнучким у цьому відношенні, оскільки відповідно до Регламенту наприклад заснування «двостороннього» ЄУТС між учасниками однієї країни-члена ЄС та учасниками з третіх країн є неможливим (а Третій протокол дозволяє таку співпрацю).

Висновки та перспективні напрямки досліджень. Проведений аналіз показує, що дві нових форми транскордонного співробітництва в Європі не дублюють один одного, а, незважаючи на значну схожість між собою, відрізняються декількома важливими положеннями. Наша держава як учасник таких об'єднань може скористатися перевагами таких угруповань над існуючими в Україні єврорегіонами, адже вони володіють правосуб'єктністю, є юридичною особою, учасниками такого угруповання можуть бути не тільки держави, органи регіональної чи місцевої влади, а й громадські організації чи інші зацікавлені юридичні особи, а співробітництво реалізується на транскордонному, транснаціональному та міжрегіональному рівнях — усіх трьох рівнях регіональної політики ЄС, що дозволить якнайширше враховувати інтереси всього населення територій, які утворюють ОЕС чи ЄУТС. Тому важливим завданням зовнішньої політики України є якнайшвидша ратифікація Третього протоколу. При ратифікації особливо важливо зазначити повний перелік повноважень орга-

нів центральної та регіональної влади щодо подальшої участі нашої держави в подібних утвореннях. Крім цього, зважаючи на національне законодавство необхідно обов'язково зазначити, у якій формі функціонуватиме таке угруповання та з яких джерел воно фінансуватиметься, особливо це стосується органів регіональної та місцевої влади, які бажають бути учасниками угруповання. Нещодавно Президент України доручив Уряду зайнятися створенням Державного фонду регіонального розвитку, який системно працюватиме з Банком реконструкції та розвитку і функціонуватиме подібно до Європейського фонду регіонального розвитку [1]. У світлі цих подій доцільно було б передбачити окремим напрямком діяльності Фонду фінансування Об'єднань єврорегіонального співробітництва та Європейських угруповань територіального співробітництва за участю українських членів.

Література

1. Президент доручив підготувати концепцію функціонування Державного фонду регіонального розвитку [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://news.ligazakon.ua/news/2011/2/22/38351.htm>.
2. Catalunya and France sign an agreement of the first cross-border hospital [Internet resource]. — Available from: http://www.barcelonareporter.com/index.php?/news/comments/catalunya_and_france_sign_an_agreement_of_the_first_cross-border_hospital/.
3. Cross-border conurbations: Empowering internal governance [Internet resource]. — Available from: http://urbact.eu/fileadmin/Projects/Egtc/documents_media/Project_Sheet_Leadership.pdf.
4. Eurometropole Lille-Kortrijk-Tournai [Internet resource]. — Available from: http://urbact.eu/fileadmin/damwithcat/egtc/PPT_Launch_conf_LMCU.pdf.
5. Protocol No. 3 to the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities concerning Euroregional Co-operation Groupings (ECGs) [Internet resource]. — Available from: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/html/206.htm>.
6. Regulation (EC) No 1082/2006 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on a European grouping of territorial cooperation (EGTC) [Internet resource]. — Available from: [http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/2007/gect/ce_1082\(2006\)_en.pdf](http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/2007/gect/ce_1082(2006)_en.pdf).
7. The «EGTC» URBACT project «Expertising Governance for Transfrontier Conurbations» [Internet resource]. — Available from: http://www.espacestransfrontaliers.org/en/MOT_urbact_en.html.